

Μακεδονικά

Τόμ. 4, Αρ. 1 (1960)

Βιβλιοθήκη της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης. 1, Ιωάννου Αναγνώστου, Διήγησις περί της τελευταίας αλώσεως της Θεσσαλονίκης, Μονωδία επί τη αλώσει της Θεσσαλονίκης. Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια Γιάννη Τσάρα

Βασ. Λαούρδας

doi: [10.12681/makedonika.736](https://doi.org/10.12681/makedonika.736)

Copyright © 2014, Βασ. Λαούρδας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαούρδας Β. (1960). Βιβλιοθήκη της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης. 1, Ιωάννου Αναγνώστου, Διήγησις περί της τελευταίας αλώσεως της Θεσσαλονίκης, Μονωδία επί τη αλώσει της Θεσσαλονίκης. Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια Γιάννη Τσάρα. *Μακεδονικά*, 4(1), 577–582. <https://doi.org/10.12681/makedonika.736>

τικά θέματα ἐκ χειρογράφων καὶ ξυλογλυπτικῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Τὸ βιβλίον του δὲν ἐγράφη μὲ προθέσεις ἐπιστημονικὰς, περιέχει ὅμως πολ-
λὰς πληροφορίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν, διὰ τὰ ἐν αὐταῖς κειμήλια
καθὼς καὶ πολλὰ στοιχεῖα διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν μοναχῶν καὶ τῶν
εἰς τὸ Ὄρος ἐργαζομένων χωρικῶν ἐκ τῶν πέριξ περιοχῶν.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Emmanuel Amand de Mendieta, Le mont Athos. La
presqu'île des Caloyers. Desclée de Brouwer, 1955, σελ. 388.

Τὸ βιβλίον τοῦ Amand de Mendieta ἀποτελεῖται ἀπὸ δέκα κεφάλαια,
τὰ ὁποῖα περιέχουν, τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν εἰρεῖαν, αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν
ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὸ δεύτερον περιγραφὴν τοῦ νομικοῦ καθε-
στῶτος αὐτοῦ μετὰ μεταφράσεως τοῦ καταστατικοῦ του χάριτου, τὸ τρίτον
ἀνάλυσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν κυριάρχων μονῶν καὶ τῶν πρὸς αὐτὰς συνδεο-
μένων σκητῶν καὶ κελλίων, καὶ τὰ ἄλλα, μέχρι καὶ τοῦ ἐννάτου, περιγραφὴν
μῆς ἐκάστης ἐκ τῶν μεγάλων μονῶν, μετὰ πολλῶν πληροφοριῶν περὶ προ-
σώπων καὶ πραγμάτων.

Τὸ τελευταῖον κεφάλαιον ἀναλύει τὸ μυστικὸν ἀσκητικὸν ἰδεῶδες τοῦ
μοναστικοῦ βίου ἐν τῷ Ὄρει, τὸ δὲ βιβλίον κλείει διὰ πλουσίας καὶ χρη-
σιμωτικῆς βιβλιογραφίας. Ὁ συγγραφεὺς, καθολικὸς ἱερεὺς μέχρι πρό τινος
καὶ τώρα διαμαρτυρούμενος, ὁμιλεῖ διὰ τὸ Ἁγιον Ὄρος ὄχι μόνον μὲ ἀγά-
πην καὶ κατανόησιν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐπιστημονικὴν κατάρτιον ὑποδειγματικῆν.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Βιβλιοθήκη τῆς Βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης.
1, Ἰωάννου Ἀναγνώστου, Διήγησις περὶ τῆς τελευταίας ἀλώ-
σεως τῆς Θεσσαλονίκης, Μονοδία ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Θεσσαλονίκης. Εἰ-
σαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια Γιάννη Τσάρα, Θεσσαλο-
νίκη 1958, σελ. λα'+104.

Ἡ μετὰ εἰσαγωγῆς, σχολίων καὶ μεταφράσεως νέα ἔκδοσις τοῦ κει-
μένου τοῦ Ἀναγνώστου ὑπὸ τοῦ κ. Τσάρα, εἶναι, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος εἰς τὸν
πρόλογόν του, ὁ πρῶτος τόμος σειρᾶς δημοσιευμάτων του ἀναφερομένων
εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης. Τὸν τόμον τοῦ Ἀναγνώστου
θὰ ἀκολουθήσῃ ἐν καιρῷ καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν περὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἔργων
τοῦ Καμενιάτου καὶ τοῦ Εὐσταθίου, καθὼς καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τιμα-
ρίων» γνωστοῦ διαλόγου. Ἡ πρόθεσις εἶναι ἀξιέπαινος, διότι πράγματι
τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι γνωστὰ ἀπὸ πεπαλαιωμένας τώρα ἔκδοσεις καὶ ἀσφα-
λῶς χρειάζονται ἐκ νέου ἐπεξεργασίαν. Θὰ εἶναι ὅμως ἀτύχημα ἂν καὶ αἱ
εἰς τὸ μέλλον ἐργασίαι τοῦ κ. Τσάρα παρουσιάσουν τὰ ἀστοχήματα τῆς ἐκ-
δόσεως τοῦ Ἀναγνώστου. Διότι εἶναι ἀστοχήματα αἱ περὶ τοῦ ὑποτιθεμέ-

νον διασκευαστοῦ τοῦ Ἀναγνώστου ἀπόψεις καὶ πολλὰ χωρία τῆς μεταφράσεως. Ὁ κ. Τσάρας θεωρεῖ ὡς δεδομένον ὅτι ἡ διήγησις τοῦ Ἀναγνώστου, ὅπως φέρεται εἰς τὸ μόνον διασῶσαν αὐτὴν χειρόγραφον Vat. gr. 172, ἀποτελεῖ διασκευὴν τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τοῦ Ἀναγνώστου. Ἡ θεωρία αὕτη, τὴν ὁποῖαν ὁ κ. Τσάρας ἐπιχειρεῖ νὰ στηρίξῃ εἰς τὰς σελ. 82 - 91, εἶναι ἀπολύτως ἀπαράδεκτος, τὰ δὲ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται πρὸς ὑποστήριξίν της, πείθουν ὅτι ὁ κ. Τσάρας ἀφωρομήθη κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὴν βεβαιότητα περὶ τῆς ὑπάρξεως διασκευαστοῦ καὶ κατόπιν ἐπεζήτησε νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ. Μὲ τὴν ἰδίαν ὁμως μέθοδον καὶ μὲ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ἀποδείξῃ εὐχερῶς ὅτι ὅλα τὰ βυζαντινὰ κείμενα ἔχουν ὑποστῆ διασκευάς. Νομίζω μάλιστα ὅτι ὁ κ. Τσάρας πιστεύει ὅτι πράγματι ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα βυζαντινὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ἔχουν φθάσει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας εἰς διασκευάς. Αὐτὸ τοῦλάχιστον διαφαίνεται εἰς σελ. 19', ὅπου λέγει ὅτι «ὅπως συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλα βυζαντινὰ κείμενα, ἔτσι κι ἐδῶ ὁ διασκευαστὴς ἐπεξηγεῖ ὅ,τι νομίζει πὼς δὲν καταλαβαίνει ὁ ἀναγνώστης τῆς γενιάς του». Εἶναι δυσχερὲς νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τὰ εἰς τὰς σελ. 82 - 91 ἀναπτυσσόμενα ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς δῆθεν ὑπάρξεως διασκευαστοῦ. Διὰτι εἶναι ἀνάγκη π.χ. νὰ ἔξῃ γράφει εἰς διασκευαστῆς καὶ ὅχι ὁ ἴδιος ὁ Ἀναγνώστης τὰς πληροφορίας περὶ τοῦ «ἀρίστου ἀνδρὸς» πρὸς τὸν ὁποῖον ἀφιεροῦται ἡ μονοψῆδις; Ἡ ἀποστολὴ τοῦ φιλολόγου εἶναι νὰ ἐρμηνεύῃ τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὰ δύσκολα χωρία τῶν ἔργων τῶν, ὅχι νὰ λύῃ τὰς δυσχερείας διὰ τῆς εὐκόλου ἐφευρέσεως ἐνὸς διασκευαστοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ χωρίον, περὶ οὗ ὁ λόγος, οὐδεμίαν δυσκολίαν παρουσιάζει, διότι ὁ Ἀναγνώστης, ἐπιζητῶν νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ κύρια σημεῖα τοῦ θέματός του, τονίζει σκοπίμως ὅτι ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ μονοψῆδις εἶναι Θεσσαλονικεὺς καὶ συνεπῶς εἶναι γενικῶς γνωστος τῶν κατὰ τὴν πόλιν. «Ὁ διασκευαστῆς» παρατηρεῖ ὁ κ. Τσάρας «νομίζει πὼς πρέπει νὰ συμπληρώσῃ περισσότερο τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀρίστου ἀνδρὸς καὶ ἔτσι μᾶς λέει πὼς αὐτὸς εἶναι θρέμμα τῆς Θεσσαλονίκης, πὼς ἔφυγε ἀπ' αὐτὴ λίγο πρὶν τὴν πάρον οἱ Τοῦρκοι καὶ πὼς ζῆ ἀκόμη». Ἡ ὀρθὴ φιλολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ χωρίου, ἀπλουστάτη ἄλλωστε, εἶναι ὅτι ὁ Ἀναγνώστης ἐξηγεῖ τὴν συντομίαν τῆς ἀφηγήσεώς του καὶ χρησιμοποιεῖ ἕν ὥραϊον καλλιτεχνικὸν εἶρημα διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν συγγραφὴν της. Ἐξ ἴσου μὲ αὐτὴν ἀτυχεῖς εἶναι καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι προσπάθειαι τοῦ κ. Τσάρα νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὑποτιθεμένου διασκευαστοῦ, αἱ δὲ δύο πιθαναὶ ἐξηγήσεις τῆς μεθόδου αὐτῆς εἶναι ὅτι ὁ κ. Τσάρας ἦ ὀρμηθῆ ἐξ ἐσφαλμένης ἀρχῆς, τὴν ὁποῖαν δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐπαληθεύσῃ, ἢ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πορείαν τῶν νοημάτων τοῦ ἔργου. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα εἶναι τὸ χωρίον τοῦ Ἀναγνώστου § 7 σελ. 20, στ. 6 κἔ. «τοὺς Τζεταρίους, ὡς ἡ κοινὴ φωνὴ τούτους ἐκάλει, ληστῶν δ' ἦσαν οὗτοι σύνταγμα ἐκ διαφόρων τόπων

συναθροισθέντες, φύλακας εἰς τοῦτ' ἐπιστήσαντες». Ὁ Ἀναγνώστης χρησιμοποιοῦν τὴν λαϊκὴν λέξιν «Τζετάριος», τὴν ἐξηγεῖ εἰς τοὺς λογίους ἀναγνώστας του. Ὁ κ. Τσάρας ὁμως ἐξοβελίζει τὴν ἐξηγήσιν τῆς λέξεως καὶ παρατηρεῖ «Ἡ ἐπεξήγησι τοῦ διασκευαστῆ. Γιὰ τὸν Ἀναγνώστη καὶ τοὺς ἀναγνώστες του ἦταν γνωστοὶ οἱ Τζετάριοι. Ὁ Ἀναγνώστης θὰ τοὺς ξαναθυμηθῆ καὶ παρακάτω, στή σ. 24, 12 ἀλλὰ καὶ πάλι χωρὶς ἐπεξήγησι». Ἡ χωρὶς ἐρμηνείαν χρῆσις τῆς λέξεως εἰς τὸ δεύτερον χωρίον εἶναι βεβαίως αὐτονόητος, ἐφ' ὅσον ἡ ἐρμηνεία εἶχε δοθῆ προηγουμένως ἀνήκει συνεπῶς εἰς τὸν Ἀναγνώστην καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας του. Καὶ διατὶ νὰ μὴ εἴπωμεν ὅτι ὁ Ἀναγνώστης ἐπεξηγῆ εἰς τὸ ἄκρως λόγιον ἔργον του μίαν λαϊκὴν λέξιν, ἡ ὁποία, ἂν ἔμενε ἄνευ ἐρμηνείας, δὲν θὰ εἶχε θέσιν εἰς τὸ ὕφος τοῦ ἔργου του;

Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Τσάρα εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν μετάφρασις τοῦ κειμένου τοῦ Ἀναγνώστου εἶναι μία ἀπὸ τὰς πρώτας προσπαθείας, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὴν χώραν μας διὰ τὴν εἰς νεοελληνικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν κειμένων τῆς βυζαντινῆς γραμματείας. Ὡς τοιαύτη, ἡ πρόθεσις του εἶναι ἄξια ἐπαίνου. Ἐχρειάζετο ὁμως προσοχή, ὥστε ἡ δημοτικὴ γλῶσσα τῆς μετάφρασεως νὰ μὴ ἀπέχη εἰς ἥθος ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ κειμένου. Προσπάθεια θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὥστε ἡ μετάφρασις νὰ ἦτο ἀντίστοιχος μὲ τὴν σοβαρότητα καὶ τὰς προθέσεις ἐνὸς συγγραφέως, ὁ ὁποῖος διαθέτει εὐρεῖαν παιδείαν καὶ ὁμιλεῖ μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ καὶ πόνου διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Π.χ. § 1, σελ. 3 ἐμὴν ἀνέθοσ=φόρτωσεσ σὲ μένα. ἀμαθῶσ ἔχοντι=δὲν καταλαβαίνει τίποτε. Σελ. 4 πρὸσ βίαν κινούσα=τοὺσ σπρώχνει μὲ τὸ ζόρι. ἀναπείσαι κατασκευάσαν=σὲ ἀνάγκασε νὰ μᾶσ καταφέρῃσ. διανοίασ δὲξύτητα=τῆσ σκέψησ τὴν σπιριτάδα. § 2, σελ. 6 Τὰ τῶν Λατίνων γὰρ οἶδ' ὅτι καὶ αὐτὸσ οἶσθα σαφέστατα=Τὰ χάλια τῆσ ἀπὸ τοὺσ Βενετοὺσ τὰ ξέρεις κι ἐσὺ πολὺ καλά. θλίψεις ἡμῖν ἐπήγοντο πανταχόθεν=μᾶσ πλάκωναν βάσανα ἀπὸ παντοῦ. § 4, σελ. 10 καὶ σύγχυσισ πανταχοῦ=καὶ παντοῦ βασίλευε ἀνακατωσοῦρα. § 5, σελ. 14 περιεσοκοποῦμεν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν=καρραουλίζαμε νύχτα-μέρα. Σελ. 17 φόβον ταῖσ ἀπάντων ἐνήκε ψυχαῖσ=μᾶσ ἔκοψε τὰ ἥπατα. § 7, σελ. 19 ἀλόγονο θρασυήτησ=φρενοπαλικαριά. τῆσ ἡμῶν σωτηρίας ὑπεραγωνίσασθαι προθυμούμενοι=τὸ πήραμε ἀπόφασιν ν' ἀγωνιστοῦμε, γιὰ νὰ σώσουμε τὸ κεφάλι μας. οἶον ἀνθριζόμενοι=κάνοναι τάχα τὸν παλικαρά. Σελ. 20 ληστῶν σύνταγμα=ἔνα μπουλούκι πλιατουκατζῆδες. § 8, σελ. 20 ἄλλο τι πάλιν παρὰ τὴν ἡμετέραν ἐφάνη πράξασ ὑπόνοιαν=μᾶσ σκάρωσε πάλι κάτι ἄλλο, ποὺ δὲν τὸ περιμέναμε. Σελ. 22 οὐδ' ὅσ' ἔτερ' ἀπαριθμεῖτε=οὔτε ὅσα μοῦ ψέλνετε. Τίνος ἔργον=ποιὸσ τὰ σκάρωσε; Σελ. 22 μεμνηνός, οἶμαι, κέκτηται λογισμοὺσ=δὲν εἶναι, θαρρῶ, στὰ καλά του. Σελ. 30 οἶα δὴ σαθρότερον ἐν πολλοῖσ τυγχάνον τοῖσ μέρεσιν=γιατὶ τύχαινε νᾶναι μπόσικο σὲ πολλὲσ

μεριές. § 12, σελ. 32 ὄπλιος κατάφρακτος=ὄπλισμένος οὐκ ἄστακος. 34 οὕτως οὖν τῶν πραγμάτων διακειμένων=Ἐνῶ λοιπὸν βρισκόμασταν σ' αὐτὰ τὰ χάλια. § 15, σελ. 44 ὅτε δὴ καὶ τὰ τῆς πόλεως ἄροηρ ἅπαντα ἠφάνιστό τε καὶ ἀνατέτραπτο=ξεπάστρεψαν καὶ ψεκάζωσαν συνθέμελα ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε ἡ Θεσσαλονίκη. τῆς ἐκείνων ψυχῆς ὑπεραγωνίζονται=νὰ τοὺς ρίξουν κανένα τρισάγιο. Σελ. 46 Δεινοὶ γὰρ ὄντες οἱ Τοῦρκοὶ καὶ πρὸς ἐπινοίας πολλὰς εὐπορώτατοι τῇ περὶ τῶν πραγμάτων τούτων πολυπειρία=Γιατὶ οἱ Τοῦρκοὶ, ἄνθρωποι διαβολεμένοι καὶ τετραπέρατοι, γὰρ νὰ σκαρώνουν τοῦ κόσμου τὶς κατεργασιές—ἔχουν δὲ πλούσια πείρα ἀπὸ τέτοιες βρωμοδουλειές. Σελ. 48 ὃ θεοῦ ἀνοχῆς=Θεέ μου, πῶς τὸ βάσταξε ἡ ψυχὴ σου. Τὰ παραδείγματα αὐτά, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἀυξηθοῦν, δεικνύουν ὅτι ὁ μεταφραστὴς παρεσύρθη εἰς χοῦσιν ἀστόχων λαϊκῶν ἔκφράσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐναυμονίζονται μὲ τὸ ὑψηλὸν ἦθος τοῦ λόγου τοῦ Ἀναγνώστου. Εἰς τοῦτο δὲν πταίει βεβαίως ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, διότι εἰς αὐτὴν ὑπάρχουν πολυάριθμα κείμενα, ὅπως π.χ. τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη, τοῦ Κολοκοτρώνη κ.ἄ., μὲ πλοῦτον ὑποδειγματικῶν ἔκφράσεων δι' ἀντίστοιχα πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἀναγνώστου κείμενα.

Ἄλλ' ὁ κ. Τσάρσ, παρὰ τὴν διουλογοιμένως μεγάλῃν προσπάθειαν τὴν ὁποίαν κατέβαλε, δὲν ἠδυνήθη οὔτε καὶ μεταφραστικὰ λάθη νὰ ἀποφύγῃ. § 1, σελ. 4 τὸ τῆς ψυχῆς φιλόπονον=ἀνήσχη ψυχῆ. Σελ. 4 καὶ ταῦτόν, οἴμαι, πέπονθας ταῖς μελίσαις, ὅτε τὰς ἀρχὰς ζητεῖν τοῦ μέλιτος κατεπεύγονται· παρατρέχουσι, μὲν γάρ, ὡς φασί, τῶν ἀνθέων τὰ εὔσομα, ἐφίπτανται δὲ τῷ θύμῳ, φυτῷ δοιμύτητος γέμοντι καὶ λίαν ἀνόσμοφ=καὶ θαρρῶ κι εὐὸ ἔχεις πάθει τὸ ἴδιο μὲ τὶς μέλισσες, ὅταν ἀναζητοῦν τρεχάτες τὸ πιὸ φένο μέλι. Προσπεροῦν φουικά, καθὼς λένε, τὰ καλομέριστα λουλούδια καὶ κάθονται ἀπάνω στοῦ θυμάρι, ἕνα φυτὸ γεμάτο γέυση καὶ πολὺ μυρωδάτο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀστοχον ἔκφρασιν, ὅτι οἱ μέλισσες «ἀναζητοῦν τρεχάτες» (=κατεπεύγονται), τὸ «λίαν ἀνοσμον» τοῦ κειμένου δὲν εἶναι δυνατὸν βεβαίως νὰ μεταφρασθῇ εἰς «πολὺ μυρωδάτο». § 3, σελ. 8 τὴν ψυχὴν ἐφ' ἐκάστης ἀπειδῶς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τιθέντος=θυσιάζε κάθε μέρα τὴν ψυχὴν του γιὰ τὸ ποιμνίό του. Ὁ Ἀναγνώστης δὲν θέλει βεβαίως νὰ εἰπῇ ἔδῳ ὅτι ὁ Συμεὼν ἐθυσίαζε τὴν ψυχὴν του διὰ τὸ ποιμνίον του. Ψυχὴ ἔδῳ σημαίνει ζωή. § 14, σελ. 42 καὶ τὸ θανεῖν ἡμᾶς ἀδίκως ἐν ὑποφίαις ἐτύγχανε= Ὅμως ἄδικα ὑποφιαζόμεσταν πὼς θὰ πεθάνουμε. Τὸ «ἀδίκως» ἔδῳ συνδέεται μὲ τὸ «θανεῖν ἡμᾶς», ὅχι μὲ τὸ «ἐν ὑποφίαις». § 15, σελ. 48 καὶ τὰς θείας τραπέζας, ἐφ' αἷς ἡ μυστικὴ καὶ ζωσα καὶ σωστικὴ παντὸς ἐπετελεῖτο τοῦ κόσμου θυσία=τὶς ἄγιες τράπεζες, πὸν ἐπάνω τους γινόταν ἡ μυστικὴ καὶ ἀθάνατη θυσία, αὐτὴ πὸν λυτρῶνει ὀλάκερο τὸν κόσμο. Ἡ μετάφρασις τοῦ «ζῶσα θυσία» ὡς «ἀθάνατη θυσία» εἶναι δογματικῶς ἐσφαλμένη. § 12 σελ. 34 παρελείφθη νὰ μεταφρα-

σθῆ τὸ «θάνατον ἔχον αὐτῷ συνεπόμενον». § 22, σελ. 68 *εἰ μὲν ἄξιόν τι τῆς τε σῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ὑποθέσεως φανώμεν ἐργάσασθαι, σὸν ἄν εἶη τοῦτο καὶ τῶν σῶν ὑπὲρ ἡμῶν προσευχῶν...* δίκαιον ἄν εἶη καὶ σὲ ταύτης μετεσηκέναι=ἄν φανοῦμε πὼς πετύχαμε ἀληθινὰ κατὰ ἄξιο καὶ γιὰ τὸν πόθο σ α ς καὶ γιὰ τὴν ὑπόθεσιν, αὐτὸ θὰ τὸ χρωστούσαμε σ' ἐ σ ἄ ς καὶ στίς προσευχῆς σ α ς, ποῦ κάνετε γιὰ μᾶς..... θὰ ἦταν σωστὸ νὰ πάρεις κ ι' ἐ σ ὸ τὸ μερικὸ σου. Διὰτὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἔνικοῦ τοῦ κειμένου εἰς πληθυντικὸν εἰς αὐτὸ εἰδικῶς τὸ χωρίον ; § 3, σελ. 10 *πάντες γὰρ ὡσπερ τινὰ δύναμιν ζωτικὴν ἐν ἡμῖν ἐνομίζομεν τοῦτον =γιατὶ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν τὸν εἶχαμε ὀλοι μας μέσα μας σὰν μία ζωτικὴ δύναμη (=τὸ σωστόν : τὸν θεωροῦσαμε).* § 6, σελ. 16 *παρασκευὴ=ἀρματοσιὰ (ἐδῶ ἀσφαλῶς=προετοιμασία γενικῶς, ὄχι μόνον εἰς τὰ ὄπλα).* § 10, σελ. 21 *πῶς, ἃ διανοεῖσθε, οὐκ εἰς πέρας ἡγάγετε;* παρελείφθη εἰς τὴν μετάφρασιν. Μὲ τὰς παρατηρήσεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο καὶ πάλιν νὰ αὐξηθοῦν, δὲν συνάγεται βεβαίως τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Τσάρα εἶναι ἀποτυχημένη, διότι εἰς πλείστα χωρία ἔχει πράγματι πολλὰ ἐπιτυχεῖς ἀποδόσεις, γίνεται ὅμως σαφὲς ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ ἀδυναμίαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦτο χρήσιμον νὰ ὑπερникηθοῦν δι' ἐντατικωτέρας ἐργασίας καὶ ἀκριβεστερας γνώσεως τῆς γλώσσης τοῦ κειμένου.

Εἰς τὸ ἐρμηνευτικὸν τμήμα εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ κ. Τσάρα. Ἡ ἀποψις, πρῶτον, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ἄναγνώστου ἀποτελεῖ διασκευὴν εἶναι, ὅπως ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω, ἀπαράδεκτος. Ἐξ ἄλλου ἡ προσπάθεια νὰ ἀποδοθῆ ἡ συνοδεύουσα τὸ χρονικὸν μονωδία ὄχι εἰς τὸν Ἄναγνώστην, ἀλλ' εἰς τὸν ὑποτιθέμενον διασκευαστὴν τοῦ κειμένου του, ἐφ' ὅσον στηρίζεται εἰς τὴν ἐσφαλμένην ὑπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως διασκευαστοῦ, εἶναι καὶ αὐτὴ ἐσφαλμένη. Ὁ κ. Τσάρας ἐπιζητεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν κοινότητα τοῦ συγγραφέως τῆς μονωδίας πρὸς τὸν συγγραφέα τῆς «διασκευῆς» διὰ τῆς ἀποδείξεως ἀντιστοίχων ἐκφράσεων μεταξὺ τῆς μονωδίας καὶ τῆς «διασκευῆς». Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπόθεσις τῆς διασκευῆς εἶναι ἐσφαλμένη, τὰ κοινὰ αὐτὰ χωρία ἀποδεικνύουν ὅτι πράγματι ὁ συγγραφεὺς τῆς μονωδίας καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ χρονικοῦ εἶναι ὁ ἴδιος. Ἐξ ἴσου προβληματικὰ εἶναι ὅσα λέγονται περὶ ἔργου τῷ Φιλοθέου ὡς πηγῆς τῆς μονωδίας, περὶ τοῦ Καμενιάτου ὡς πηγῆς τοῦ περὶ οὐ ὁ λόγος ἔργου τοῦ Φιλοθέου, περὶ τῆς μονωδίας τοῦ Εὐγενικοῦ ὡς στηριζομένης εἰς τὸ δῆθεν ἀρχικὸν κείμενον τοῦ Ἄναγνώστου, περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Λάμπρου (NE 5, 1908, 369 κ.ἑ.) ἐκδιδομένης μονωδίας ὡς στηριζομένης καὶ αὐτῆς εἰς τὸν Ἄναγνώστην, ὅπως καὶ τοῦ Δούκα ὡς ἀκολουθοῦντος καὶ αὐτοῦ τὸν Ἄναγνώστην. Μερικαὶ κοινότηται ἐκφράσεις καὶ μερικαὶ ἀντιστοιχίαι εἰς γενικωτάτας ἱστορικὸν περιεχομένου πληροφορίας οὐδεμίαν φιλολογικὴν ἐπιστημονικὴν χαρακτῆρος ἀξίαν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν. Μὲ τὴν

εὐμενεστέραν ἀπέναντι τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Τσάρα διάθεσιν δλόκληρον αὐτὸ τὸ τμήμα τῆς ἐργασίας του δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς προερχόμενον ἀπὸ ἀνεπαρκῆ φιλολογικὴν προετοιμασίαν. Ἐὰν δὲν ἀνεμυγνύοντο ἀτυχεῖς θεωρίαι περὶ δῆθεν διασκευῶν καὶ ἐπίσης ἀτυχεῖς συσχετίσεις καὶ ἂν ἡ μετάφρασις ἦτο ἀκριβεστέρα, ἡ ἐργασία αὐτῇ, ὃ ἴποια ἄλλως εἶναι τόσον εὐπρόσδεκτος, θὰ συνέβαλε πολὺ εἰς τὴν εὐρυτέραν διάδοσιν τοῦ πράγματι πολυτίμου ἔργου τοῦ Ἐναγνώστου.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΙ

Robert Lee Wolff, *The Balkans in our Time*. Harvard University Press, 1956, σελ. 618.

Τὸ περὶ τῶν Βαλκανίων βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Harvard κ. R. L. Wolff ἔχει γραφῇ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ σαφῆ καὶ συνθετικὴν εἰκόνα τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἱστορίας των μέχρι τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ κ. Wolff ἐπιμένει ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῶν μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον συνθηκῶν ζωῆς εἰς τὰ Βαλκάνια, χρησιμοποιοῦν δὲ τὴν ἱστορίαν ὡς μέσον κατανοήσεως τῶν σήμερον συμβαινόντων ἐν αὐταῖς. Τὸ βιβλίον ἔχει γραφῇ ἐπὶ τῇ βάσει εὐρυτάτης βιβλιογραφίας, καθὼς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προσωπικῆς πείρας τοῦ συγγραφέως ἀπὸ ἐπισκέψεως του εἰς τὰ Βαλκάνια. Τὸ πρῶτον μέρος, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὰ πρὸ τοῦ 1939, περιλαμβάνει περιγραφὴν τῶν βαλκανικῶν χωρῶν, σύντομον ἔκθεσιν τῆς ἱστορίας των, ἐρημνεῖαν τῆς ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν ἐπιδράσεως τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐξιστόρησιν τῆς ἐθνικῆς των ἀφυπνίσεως καὶ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας των, σύντομον διαγραφὴν τῆς ἱστορίας των μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου καὶ ἔκθεσιν τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς οικονομίας ἐκάστης ἐξ αὐτῶν. Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον εἰς ἕκτασιν εἶναι διπλάσιον τοῦ πρώτου μέρους, ἀναφέρεται εἰς τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἐξελίξεις κατὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν διαμόρφωσιν μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Τὰ ἐπὶ μέρους κεφάλαια τοῦ τμήματος αὐτοῦ εἶναι περὶ τῆς βαλκανικῆς πολιτικῆς ἀπὸ τὸ 1944 μέχρι τοῦ 1948, περὶ τῆς οικονομίας τῶν βαλκανικῶν χωρῶν κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον, περὶ τῆς σοβιετικογιουγκοσλαβικῆς ἀντιδικίας, περὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας ἔπειτα ἀπὸ τὴν ῥῆξιν πρὸς τὴν Κομμφορμ, περὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς εἰς τοὺς βαλκανικοὺς δορυφόρους ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1948, περὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν οικονομικῶν συνθηκῶν ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1948 καὶ περὶ τῶν ἐνδεχομένων ἐξελίξεων εἰς τὸ μέλλον.

Ὁ κ. Wolff ὁμιλῶν διὰ τὰ Βαλκάνια ἐννοεῖ τὴν Ἄλβανίαν, τὴν Γιουγκοσλαβίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν. Ἄγ καὶ ἀναγνωρίζῃ